

не сведе на суху хронику догађаја. Ту се исплиће цијела лепеза мотива из етнографије, етнологије, географије, етике, белетристике, историје и психологије.

Николиш се није одрекао ни књижевних родова — драме, сатире, комедије и трагедије. Ратна логика има своја написана правила и парадоксе. Док су се партизани преко двије године борили против окупатора и колаборације, савезници нијесу признавали њихов учинак и гледали су на Балкан са великом скепсом. О томе је аутор дао свој суд и изнио своје утиске.

Познавалац више језика, способан организатор, ерудита, савјестан и стрпљив радник, афирмисао се у југословенским делегацијама које су биле у контакту са В. Черчиллом, Стаљином и Молотовом. Нијесу мале заслуге овог човјека у међународном афирмисању НОР-а и у признању нове Југославије. У глобалној оцјени тих односа, аутор строго подвлачи разлику појмова „домоћ“ и „сарадња“, па истиче: „Ми смо узајамно сарађивали — наш прилог је проливена крв, жртвоване десетине живота, губитак материјалних добара у току трогодишњег „анонимног“ ратовања“ (стр. 534).

До средине 1943. партизани су водили рат у Југославији без „помоћи“ савезника. Од средине 1943. до прољећа 1944. Енглези су више имали циљ да прикупљају податке него да стварно помажу јединице НОВЈ. Конзервативне снаге у британском парламенту нијесу жељеле у Југославији комунизам. Чак и познати антико-

муниста Винстон Черчил био је изложен опасностима и јавно је критикован што је одлучио да призна НОВЈ.

Они који проучавају односе СССР — ФРЈ од 1945. до 1948. године не могу заобићи Николишеву књигу, као ни самог аутора. Фактографски подаци су по поријеклу из прве руке. Ту ће се наћи драгоцјених података о Стаљину и стаљинизму.

Политолози, филозофи и историчари наћи ће овдје доста добре представе на основу ауторових судова о бирократији тог времена, њеном одрођавању од народа, себичности, хиперболисању функција, звања и догматском тумачењу појава и процеса, као и упрошћавању креативног рада.

На крају књиге дат је регистар имена личности. Можда је требало да аутор посвети мало више простора санитетском особљу у НОР-у које је дало живот за домовину.

Гојко Николиш, љекар, генерал-пуковник, народни херој и академик, написао је мемоаре: „Коријен, стабло и паветина“ од 690 страна који су га својим квалитетом афирмисали и сврстали у елиту наше мемоаристике. Рецензенти су добро рекли да ова књига „представља срећан спој вриједности: индивидуалних запажања, приповједачке даровитости, доживљајног богатства и субјективно вјерног свједочења који су нам занимљиви, о којима желимо сазнати многе и непознате појединости“ (стр. XII).

Милан М. Бајовић

ГАВРО ПЕРАЗИБ: „СКАДАРСКО ЈЕЗЕРО И РИЈЕКА БОЈАНА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ“ НИО ПОБЈЕДА, ТИТОГРАД 1981

Скадарско језеро и ријека Бојана били су предмет интересовања научника различитог профила: историчара, географа, антрополога, агронома, али не и прав-

ника. Зато студија „Скадарско језеро и ријека Бојана у међународном праву“ представља јединствен покушај у нашој науци да се са становишта теорије међуна-

родног права одговори на нека неријешена питања из области односа двију земаља.

Осим што представља пионирски подухват на плану међународно-правног сагледавања проблема Језера и ријеке Бојане, студија је по много чему особена и за самог аутора. Бројним научним радовима из области међународног ратног права, као и посебним студијама „Међународно ратно право“ и „Уставно-политички и међународно-правни статус одбране и оружаних снага“, проф. Перацић је стекао репутацију једног од најугледнијих представника југословенске теорије међународног ратног права, али је проблематика којом се бави у овој студији и за њега релативно нова област, у односу на његово досадашње научно интересовање.

У структуралном погледу рад се састоји из уводних напомена, основног садржаја који је изложен у седам глава, општег закључка, резимеа на енглеском језику и пописа извора и литературе.

Рад је највећим дијелом заснован на документима, билатералним уговорима између владе ФНРЈ и владе НР Албаније, односно међународним уговорима склопљеним између представника Краљевине СХС и Црне Горе са предстваницима Албаније, односно Књажевине а затим Краљевине Црне Горе и Отоманске царевине. У раду су такође коришћени и завршни документи са међународних конгреса и мировних конференција, као и други мултилатерални акти од значаја за разумевање постављених питања.

Ширина посматрања, како у смислу компаративне анализе појединих рјешења у пракси тако и у смислу теоријскоправног дефинисања појединих појмова, издисквала је коришћење обимне литературе југословенских и страних аутора. Студија садржи сва важнија општеприхваћена рјешења међународног права, као и доктринарне ставове појединих истакнутих правника на плану дефинисања и појмовног одређења суштине појединих правних

института. Такви су прије свега институти државне границе, међународних вода, међународних ријека и језера, рјечних сливова итд. При томе, у погледу коначног одређивања суштине поменутих појмова, аутор најчешће прихвата ставове најистакнутијих представника југословенске теорије међународног права — Бартоша, Андрашија, Иблера и С. Аврамов.

Користећи се мултидисциплинарним методом анализе, аутор успијева да одвојеним третирањем појединих проблема у посебним поглављима да одговор на више различитих питања која проистичу из граничних односа сусједних држава. И мада свако поглавље чини засебну цјелину, ипак су сва она међусобно чврсто повезана јединственим тематским оквиром.

Поред дефинисања појма државне границе и начина њеног повлачења, поглавље о југословенско-албанској граници у међународном праву садржи историјат те границе на Скадарском језеру и ријеци Бојани. Питање правне регулације и разграничења на овим водама на међународном плану је први пут постављено на Берлинском конгресу, на коме је Црна Гора добила статус независне државе и право на разграничење њене територије. Одлукама Берлинског конгреса ријека Бојана је демилитаризована, а границе на њој повучене „тахалвегом“. Прерастањем Албаније (од турске провинције) у самосталну државу, питање разграничења на овим водама поставило се у свјетлу просторног одређења суверене власти нове државе. Граница која је утврђена на конференцијама у Лондону 1913. и Паризу 1921. прихваћена је као основ споразума влада Краљевине СХС и Албаније од 1926. Тим актом је питање разграничења између двије државе коначно ријешено, тако да сви каснији споразуми, укључујући и Конвенцију између владе ФНРЈ и владе НР Албаније о чувању, одржавању и обнови граничних ознака из 1956, у начелу преузимају рјешења поменутог протокола. При одређивању граница на

ријечи Бојани оба акта прихватају принцип тахалвега, тј. средњу линију тока ријеке, односно линију воде највећих дубина — на супрот принципу средине рјечног корита који се користи при разграничењу на непловним ријекама. Југославија и Албанија су 1929. закључиле Споразум о трговини, којим је дуж заједничке државне границе установљен систем пограничних зона, у циљу лакше циркулације становништва, приступа тржиштима и одржавања двовласничких имања. За разлику од таквог правног нормирања, споразуми закључени после другог свјетског рата не предвиђају установљење поменутих института, иако би они представљали необично важан елемент сарадње и развоја добросусједских односа, нарочито у условима националне измијешаности становништва са једне и друге стране границе. Постојање припадника једне нације на територији друге националне државе може и те како утицати на квалитет међусобних односа и бити елемент сарадње или сукоба у правно-политичким односима земаља.

Проблему националних мањина посвећено је друго поглавље ове књиге. Веома прегледно изложен је начин рјешавања тог питања почев од Берлинског конгреса и албанске Декларације пред Савјетом Друштва народа о поштовању права мањина у њеним оквирима па до најновијих рјешења у међународном праву и уставним системима двију земаља. Југославија је то питање ријешила тако што је уставом свим грађанима зајамчена једнакост у правима и дужностима, без обзира на националност, пол, језик, вјероисповијест и друштвени положај, као и једнакост пред законом. Доследним остварењем поменутих рјешења у пракси, Југославија је ревностно испунила своје међународноправне обавезе и омогућила сарадњу свим сусједним земљама. То се, међутим, не може рећи за Албанију, код које постоји значајна разлика између прокламованих принципа и рјешења у пракси.

Треће поглавље („Скадарско језеро и ријека Бојана — правно јединствен водоток“) садржи теоријскоправно одређење појма рјечног слива и граничних језера. Анализом основних физичких и хидролошких одлика Скадарског језера и ријеке Бојане размотрена је могућност примјене теорије слива на овим водама.

Питање правног основа коришћења вода Скадарског језера и ријеке Бојане, односно суверенитета обалних држава над граничним водама, представља наредну проблемску цјелину. У науци преовлађује гледиште да је концепт апсолутног суверенитета у свим областима сарадње између држава, па и у овој, неприхватљив. Он би, како истиче аутор ове студије, био негација међународног права уопште, као што би био и негација водотока као заједничког добра држава чије обале заплускују. Није прихватљив ни концепт територијалног интегритета по коме на свом дијелу водотока ни једна држава не смије да учини било шта што би утицало на промјену воде у другим државама. Аутор се залаже за превазилажење ових крајности, а посебно када је ријеч о водама које су предмет овог рада. Зато је нарочита пажња поклоњена начелу сусједства као правном основу сарадње међу државама.

Сразмјерно највећи дио текста посвећен је актуелним водопривредним проблемима на водама Језера и Бојане. Значајнија међу њима су: питања заштите од поплава и питања пловидбе и регулације, али не мање интересантна су и питања заштите од загађивања и спречавања од зараза и биљних болести, као и питања рибарства на овим водама.

Начело слободне пловидбе за бродове приобалних држава усвојено је још од Бечког конгреса 1815. Париским конгресом и Барселонском конференцијом слобода пловидбе проширена је и на бродове других застава. Данас је то једно од темељних начела у савременом међународном праву. Црна Гора је право на пловидбу Бојаном добила на Берлинском кон-

гресу 1878. год. Истовјетно рјешење садржано је у Флорентинском протоколу од 1926. године. Слобода пловидбе односила се на цијели ток Бојане и њоме су се могле користити само приобалне државе. За разлику од оваквог правног регулisaња, Споразум из 1953. године забрањује недозвољен прелазак југословенско-албанске граничне линије на Скадарском, Охридском и Преспанском језеру. На тај начин је прокламован принцип потпуног суверенитета над овим водама, насупрот начелу слободне пловидбе који је важио између два рата. Истовјетне ставове садржи и најновији споразум из 1978. године.

Проблему регулације ријеке Бојане и Скадарског језера и са њим уско повезано питање заштите од поплава још од прошлог вијека заокупља пажњу научника и стручњака. Иако су ова питања готово стално присутна, у односима двију земаља конкретних активности још увијек нема, мада би се тиме постигли многи корисни ефекти, како у смислу заштите од поплава тако и у добијању значајних површина обрадивог земљишта, као и веће плодности на Бојани.

Рад садржи и посебна поглавља о улози република у извршавању међународних обавеза, као и институционалној сарадњи између двије државе на овим вода-

ма. Тиме је употпуњено разматрање цјелине односа и проблема који произлазе из питања разграничења на овим водама.

Поновно покретање разговора о свим побројаним питањима, а посебно о пловидби на ријечи Бојани и заштити од поплава вода Скадарског језера и ријеке Бојане, као и питање националних мањина у граничном сектору, и тражење одговора на њих — представља посебан квалитет рада. При томе се аутор залаже за поштовање принципа добросусједских односа и сарадње међу државама као основи за рјешавање свих питања из граничних односа.

Упркос незнатним понављањима и непотпуности научне апаратуре (недостаје регистар личних имена, географских и административних појмова), рад „Скадарско језеро и ријека Бојана у међународном праву“ посматран у цјелини представља заиста вриједан научни прилог. Њиме је учињен значајан корак у попуњавању празнине у југословенској историјскоправној литератури о југословенско албанским односима. Треба очекивати да ће његова појава подстицајно дјеловати на даљи научноистраживачки рад у овој области. То би допринијело потпунијем сагледавању многих неријешених питања из односа двије земље.

Радослав Распоновић

ДР МОМЧИЛО С. ЛУТОВАЦ:

МИГРАЦИЈА РАДНЕ СНАГЕ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ НА ПРИВРЕМЕНИ РАД У ИНОСТРАНСТВУ (1964 — 1974) СРПСКО ГЕОГРАФСКО ДРУШТВО, БЕОГРАД 1980, СТР. 277.

Неповољни материјални услови, несигурност у граничном подручју, крвна освета и други фактори присиљавали су становништво Црне Горе у прошлости да тражи боље услове егзистенције на другој страни. Пошто се ишло прије свега за плодном земљом, црногорско становништво је највише мигрирало у Србију. Осим

у Србију, Црногорци су одлазили и у друге крајеве у оквиру данашњих граница наше земље. Крајем XIX и почетком XX вијека миграциони токови из Црне Горе све више су се преображавали у спољне миграције. За разлику од унутрашњих, које су биле мотивисане трагањем за плодном земљом као основном егзистенције,